

May Strandberg, läkare, konsult och illustratör

Med huvudet fullt av bilder om läkares vardag

När jag behöver en läkare – då ska jag gå till May Strandberg, tänker jag. Hon utstrålar sådan trygghet och medmänsklighet att jag genast känner att här är en läkare jag utan vidare kan prata med om det allra mest personliga.

Men det är inte som läkare jag har mött May Strandberg utan i hennes roll som föreläsare och konsult. Första gången jag hörde henne föreläsa var på Lejondals slott i Upplands Bro utanför Stockholm i början av 1990-talet. Där hade Läkarförbundet bjudit in kvinnliga läkare till en arbetsmiljökurs.

Titeln på May Strandbergs föredrag kommer jag inte ihåg, men det handlade om arbetsvillkor för kvinnliga läkare – ett tema som jag hört henne engagerat tala om vid ett flertal senare tillfällen.

Denna första gång kommer jag särskilt väl ihåg – på grund av de teckning-

ar som hon illustrerade sin föreläsning med. Där fanns flera pärlor, som t ex den som visar den manlige doktorn på hög piedestal medan den kvinnliga läkaren står på golvet utan chans att ta plats på toppen.

– Statusen har försvunnit, konstaterar May Strandberg. Hierarkierna skapades också i en annan tid. De borde luckras upp.

Vem är hon då, denna läkare som så på kornet kan fånga en situation i läkarnas vardag? Socialstyrelsens matrikel ger ett svar: företagsläkare, legitimerad 1963.

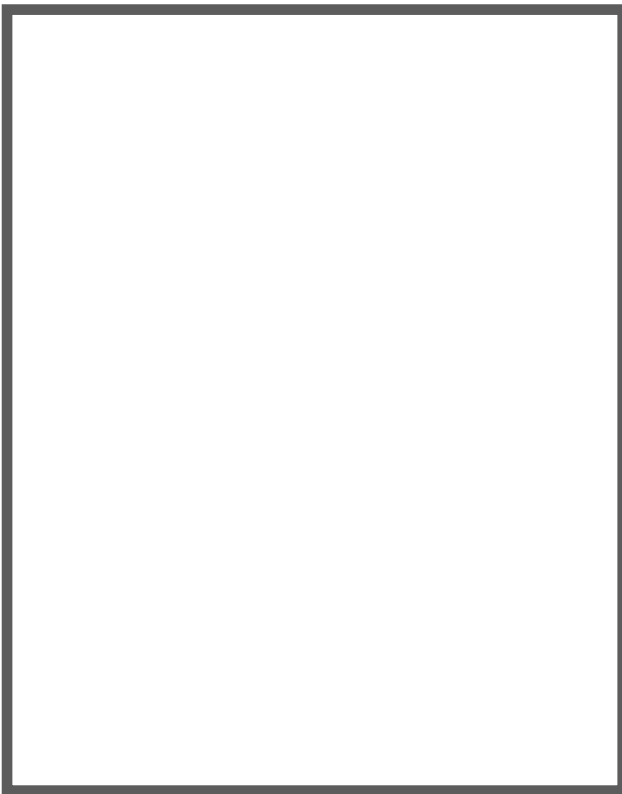
Utbildad konstnär

Men vägen dit var krokig. Siktet var från början inställt på en helt annan karriär. Inspirerad av fadern – och vem hade inte blivit det av att växa upp omgiven av tomtar och troll – siktade hon på att bli konstnär. Åtminstone en lite äldre generation läkare kommer säker-

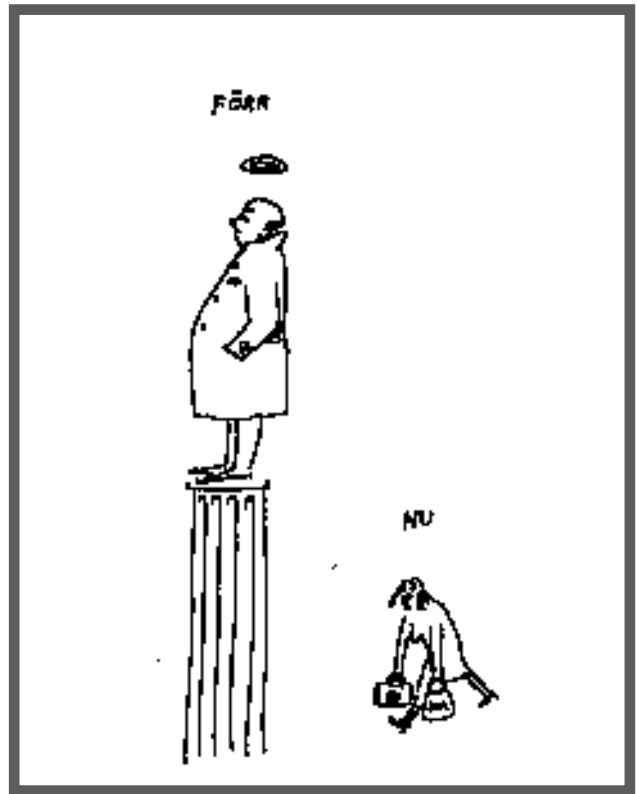
INTERVJU

KRISTINA JOHNSON

–Jag har huvudet fullt av bilder. Många av mina bilder visar situationer ur verkligheten, när läkare har berättat om situationer de varit med om, säger May Strandberg.

–Det är bra att medvetenheten hos både manliga och kvinnliga läkare om den egna situationen börjar vakna. Det är först när man blir medveten om den egna situationen som man får kraft till att göra något, säger May Strandberg.

Läkarens status har förändrats.

ligen ihåg »Bland tomtar och troll», under många år illustrerad av Einar Norelius, May Strandbergs far. Nu hänger flera av dessa illustrationer i original på väggarna i May Strandbergs hem i Edsberg, norr om Stockholm.

Inspirationen – och talangen – räckte till ett år på Otte Skölds målarskola och tre år på Konstakademien. Men sedan bytte hon inriktning.

– Far hade svårt att förstå hur jag kunde byta bort ett fritt yrke. Men läkaryrket är ju både fritt och kreativt, säger May Strandberg.

Hon hade först tänkt sig bli internmedicinare, men med tre barn tyckte hon att arbetet blev för tungt. Istället skulle hon vara hemma med barnen, men värvades till Vällingby som privatläkare.

Efter tio år grep samhället in och utlokaliserade maken försvarsöverläkaren till Karlstad. Det var på den tiden som 37 statliga myndigheter skulle utlokaliseras av decentraliseringsskäl.

Arbetsmiljö för läkare

I den situationen måste May Strandberg fundera på vad hon skulle göra. Då kom ett erbjudande om att bli företagsläkare i landstinget i Värmland, som hon antog. Och det var då hon fick upp

ögonen för att arbetsmiljö också rör läkare.

– Att vara läkare är både roligt och meningsfullt. Man får kontakt med människor på ett betydelsefullt sätt. I bästa fall kan man påverka deras situation och man kan lära av patienterna hur de kan göra saker av sina liv som man inte tror är möjligt. Det finns en styrka hos många människor som är inspirerande.

Avigsidorna kom fram

Men det var inte den positiva sidan av läkaryrket hon fick möta när läkare kom till henne som patienter. Tvärtom var det avigsidorna och problemen som kom fram.

– Först trodde jag att företagsläkari handlade om hälso- och sjukvård för personalen. Men så gick jag kursen för företagsläkare och förstod att det var något helt annat. Då tyckte jag att det var det bästa som har hänt mig.

– Som företagsläkare får man se hur organisationen påverkar människor och kan göra något åt det. Det handlar inte bara om recept och remisser utan företagsläkaren måste gå ut i verkligheten.

Den verklighet May Strandberg mötte var inte bara läkarnas psykosociala arbetsmiljö utan också frågeställ-

ningar som varför undesköterskor fick handksem, tandtekniker vibrations-skador och narkossköterskor graviditetspåverkan av halotan och lustgas.

– Det var intressanta saker och innebar också att jag fick forska.

Det var i Karlstad i slutet av 1970-talet May Strandberg började få läkare som patienter. De var deprimerade, orkade inte riktigt och hade ingen att anförtro sig åt. Denna bild förstärktes när hon senare arbetade som företagsläkare i Dalarna.

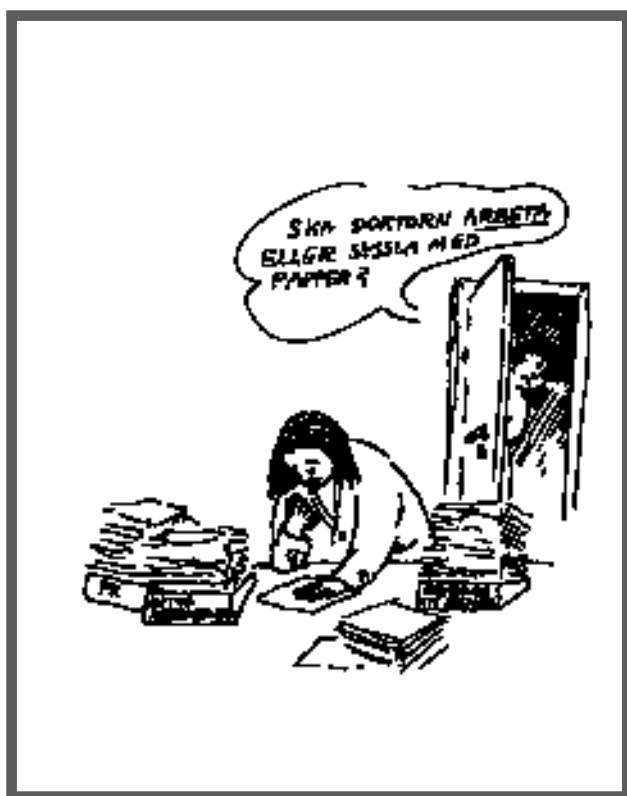
Genom åren som företagsläkare har May Strandberg samlat mycken kunskap om läkares arbetsvillkor. Hon har gjort och varit med om att göra flera undersökningar som lett fram till mer systematisk kunskap om situationen.

Arbetsmiljö var för andra

En start på forskningen kring läkares arbetsvillkor var ett symposium på Läkaresällskapet, som May Strandberg blev ombedd att hålla i.

– Symposiet hette »Sjukvård som arbetsmiljö» och det var något helt nytt. Arbetsmiljö var tidigare något för alla andra, inte läkare.

Hon ringde Töres Theorell, nu professor och chef för Institutet för psykosocial miljömedicin. Tillsammans med

Pappersarbetet har ökat men får inte ta tid.

Distriktsläkaren är långtidssjukskriven under diagnos »utbränd» och ringer till sin chef.

honom arbetade Bengt Arnetz, som då hade börjat studera dessa arbetsmiljöfrågor.

– Det var upptakten till att han sedan gick in i dödsorsaksregistret och fann att kvinnliga läkare suiciderade anmärkningsvärt ofta jämfört med andra kvinnor.

Resultatet gjorde att Bengt Arnetz ville göra uppföljningar bland kirurger och allmänläkare. May Strandberg gjorde intervjuerna i Dalarna. Det var 250 frågor och tog ungefär fyra timmar.

Uppskattad uppmärksamhet

– Alla ställde upp, ingen tackade nej. Tvärtom var läkarna tacksamma för att få vara med. De hade inte varit med om förut att någon frågade hur de mätte.

Resultatet visade att kvinnliga distriktsläkare mätte sämst. På vårdcentralerna fanns kvinnliga läkare som valt specialiteten för att de där kunde arbeta deltid. Men konsekvensen av deltidsarbetet var att de bara hade patientkontakter. Kontakter med kolleger skalades bort, liksom möten och konferenser.

Resultatet för många kvinnliga distriktsläkare har blivit utbrändhet. Och den som drabbas av det kommer sällan tillbaka.

– Politikerna borde ha civilkurage

att säga att detta har vi inte resurser till, man måste väga det ena mot det andra. Det går inte att ha sjukvården som alltings räddning.

Signalerna om att det inte står rätt till med sjukvårdens arbetsmiljö har alltså funnits länge. Nu kan man tala om att läget har accentuerats. Rapporter om problem har kommit från allt fler landsting under 1990-talet.

– Jag tror att man under utbildningen måste lära sig att vara öppen och prata med varandra. Då kan man fortsätta med det sedan som läkare. Det förlorar ingen på.

– Det är bra att medvetenheten hos både manliga och kvinnliga läkare om den egna situationen börjar vakna. Det är först när man blir medveten om den egna situationen som man får kraft till att göra något.

– Alla nätverk har gjort att många insett att jag måste göra något själv. Man måste lära sig analysera och inse att det inte är mitt fel att jag mår dåligt utan det är strukturen, systemet. I och med det får man energi.

Mänskligare villkor

May Strandberg framhåller att det börjar komma fram många duktiga kvinnliga ledare inom sjukvården som

vågar utöva ledarskapet på sina villkor.

– Kvinnliga läkare kan gå före för mänskligare villkor som också kommer att gynna de manliga läkarna. Formerna för yrket skapades när bara män med markservice var läkare. Vi behöver inte sitta fast i hur vi alltid har gjort. Det handlar om hela livet för manliga läkare också.

May Strandberg har gått i pension som företagläkare. Men engagemanget för läkares arbetsvillkor, som man nu börjar tala om som ett vidare begrepp än arbetsmiljö, bär hon med sig i sin nya roll som arbetsmiljökonsult och som föreläsare för studenterna på Karolinska institutet.

All den kunskap hon samlat delar hon med sig av för att ge läkare kraft till att förändra sina arbetsvillkor. Och hela tiden förgyller hon budskapet med sina bilder från läkares vardag.

– Jag har huvudet fullt av bilder. Många av mina bilder visar situationer ur verkligheten, när läkare har berättat om situationer de varit med om, säger May Strandberg.

Fotnot: Framöver kommer Läkartidningen att publicera fler av May Strandbergs bilder under vinjetten »May Strandberg om att vara läkare».